

Velizar Antić²¹⁶
Fakultet političkih nauka
Univerzitet u Beogradu

Marko Veković²¹⁷
Fakultet političkih nauka
Univerzitet u Beogradu

ODNOS ISLAMSKE ZAJEDNICE BIH PREMA ISLAMSKIM ZAJEDNICAMA U SRBIJI*

Apstrakt

U vremenu revitalizacije religije i sve značajnije uloge verskih zajednica u društvenom i političkom životu veoma je važno objasniti organizaciju, delovanje i međusobne odnose Islamskih zajednica kao jednih od najznačajnijih verskih organizacija na prostoru bivše SFRJ. Ovo je značajno jer verske organizacije, a samim tim i Islamska zajednica, imaju veliki uticaj na celokupna društvena i politička dešavanja. Paralelno sa raspadom države SFRJ i nastankom novih država tekao je i proces raspada jedinstvene Islamske zajednice i nastanak novih samostalnih Islamskih zajednica u novoformiranim državama. U Srbiji je formirano više Islamskih zajednica, od kojih svaka pretenduje da je legitimni predstavnik muslimana, što prouzrokuje veoma loše odnose među njima samima. Situaciju dodatno komplikuje razlika koja postoji u odnosu Islamske zajednice BiH prema Islamskim zajednicama u Srbiji. Ovo je i centralna tačka naše analize jer ove razlike imaju ne samo konfesionalne već i značajne političke posledice.

Ključne reči: Islamska zajednica Bosne i Hercegovine, Islamska zajednica Srbije, Islamska zajednica u Srbiji, SFRJ, islam, muslimani, religija

UVOD

Od dolaska Osmanskog carstva islam postaje značajan politički i društveni činilac na ovim prostorima. Nakon povlačenja Osmanske carevine sa ovih

---

216 E mail: velizarant@yahoo.com.

217 E mail: herrvekovic@gmail.com

* Rad je rađen u okviru naučno-istraživačkog projekta koji realizuju Fakultet političkih nauka u Beogradu i Filozofski fakultet u Nišu, *Civilno društvo i religija* (evidencioni broj 179008), koji finansira Ministarstvo za prosvetu i nauku Republike Srbije.

prostora i bitnih istorijskih događaja kao što su Berlinski kongres, Prvi svetski rat i stvaranje Kraljevine SHS, pa potom Kraljevine Jugoslavije, stvorena je jedinstvena Islamska zajednica (u daljem tekstu IZ). Nakon Drugog svetskog rata usledilo je formiranje nove socijalističke države što je opet uticalo na organizaciju IZ u novoj državi. Sa raspadom jedinstvene države SFRJ raspada se i jedinstvena IZ sa sedištem u Sarajevu. U novonastaloj situaciji stvara se nekoliko odvojenih IZ na teritoriji bivše Jugoslavije. Ono što je bitno istaknuti jeste činjenica da je sudbina i organizacija muslimana bila direktno povezana sa istorijskim i političkim dešavanjima koja su pratila zemlje bivše SFRJ. Na osnovu toga se vidi direktna veza politike i religije koja se proučava u okviru Politikologije religije, kojoj pripada i ovaj rad.²¹⁸

Sa raspadom SFRJ i formiranjem novih samostalnih država, formirane su i IZ u tim državama. Tako danas imamo Islamsku zajednicu Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu IZ BiH), koja obuhvata teritoriju BiH, Hrvatske i Slovenije, Islamsku zajednicu Crne Gore²¹⁹ za teritoriju Crne Gore, dok je u Srbiji situacija značajno složenija. Naime, u Srbiji postoje barem četiri islamske zajednice, i to Islamska zajednica Srbije (u daljem tekstu IZ Srbije), Islamska zajednica u Srbiji (u daljem tekstu IZ u Srbiji), Islamska zajednica Kosova i ZIDRA – Zajednica islamskih derviških redova Alije. Između ovih zajednica su se razvili različiti odnosi od bliske saradnje do sukoba. Pošto Islamska zajednica Kosova okuplja muslimane Albance i ne priznaje državu Srbiju kao svoju državu neće biti predmet ovog rada, kao ni ZIDRA, koja ima mali broj pripadnika i samim tim manji uticaj na politička dešavanja u Srbiji. Takođe, valja pomenuti i da Makedonija ima svoju Islamsku zajednicu na čijem je čelu reis-ul-ulema.²²⁰

U ovom radu ćemo se, pre svega, baviti IZ Srbije i IZ u Srbiji i njihovim odnosom sa IZ BiH. Da bi mogli da govorimo o međusobnom odnosu ovih zajednica potrebno je pre svega objasniti istorijski kontekst njihovog nastanka, koji direktno utiče na njihove sadašnje odnose, kao i organizaciju i strukturu ovih zajednica.

ISLAMSKA ZAJEDNICA BOSNE I HERCEGOVINE

Kao najvećoj i najznačajnijoj Islamskoj zajednici koja je nastala nakon raspada SFRJ, IZ BiH ćemo posvetiti posebnu pažnju. Svoju moć ova zajednica

---

218 Više o politikologiji religije videti u Mirosljub Jevtić, "Political science and religion", *Politics and religion Journal*, Vol. 1, No. 1, Spring 2007, Belgrade, p. 63-64. Available online at: http://www.politicsandreligionjournal.com/images/pdf_files/engleski/volume1_no1/Political_science_and_religion.pdf (Pristupljeno 24. aprila 2012)

219 Sajt Islamske zajednice Crne Gore <http://www.monteislam.com/> (Pristupljeno 20. aprila 2012)

220 Sajt Islamske zajednice Makedonije <http://www.bim.org.mk/> (Pristupljeno 20. aprila 2012)

crpi iz broja vernika koje okuplja, kao i teritorijalnom rasprostranjenosti. Naime, ova IZ okuplja muslimane ne samo sa prostora BiH, već i na prostoru Hrvatske, Slovenije, kao i u delu Srbije, odnosno Raške oblasti. Upravo zbog toga je potrebno objasniti istorijski kontekst nastanka ovakve situacije, kao i samu strukturu ove organizacije.

Sve do Berlinskog kongresa 1878. godine BiH se nalazila u okviru Osmanskog carstva u kome se nije postavljalo pitanje postojanja neke posebne organizacije ili institucije koja bi se bavila verskim pitanjem muslimana u BiH. Nakon dolaska Austro-Ugarske u BiH prethodni oblici organizovanja verskog života i samog statusa muslimana su se znatno promenili. U islamu je vera neodvojiva od države, pa tako i Osmanska država nije poznavala neku posebnu instituciju koja bi se bavila isključivo verskim pitanjima koja su odvojena od države. Islam je, savremenim rečnikom rečeno, bio državna religija²²¹ u BiH, pa su samim tim i muslimani imali privilegovan položaj u odnosu na pripadnike drugih veroispovesti. Institucija halife²²² bila je ta koja je simbolizovala duhovno jedinstvo svih muslimana u Osmanskoj državi. Takođe, bilo je obavezno i poštovanje šerijata.

Sa dolaskom Austro-Ugarske ovakav sistem se znatno promenio. Austro-Ugarska je nastojala da svim silama odvoji muslimane u BiH od uticaja Istanbula kao duhovnog centra svih muslimana u Osmanskoj državi. Ovom pokušaju su se žestoko suprotstavljali muslimani u BiH, kao i sam Istanbul. Međutim, 1882. godine šejhu-l-islam, kao vrhovni verski autoritet u Osmanskoj državi, postavlja na mesto bosanskog muftije sarajevskog muftiju Hilmi ef. Omerovića i ovlašćuje ga da može da imenuje niže verske službenike, kao i šerijatske sudije. Iste godine Austro-Ugarska država prihvata ovo imenovanje i Hilmi ef. Omerovića proglašava reisu-l-ulemom u BiH, pa se ova godina smatra godinom uspostavljanja IZ u BiH. Na ovaj način je izdavanjem menšure²²³ reisu-l-ulemi Hilmi ef. Omeroviću od strane šejhu-l-islama u Istanbulu kao vrhovnog verskog autoriteta prenesena ovlašćenja u upravljanju verskim pitanjima i nastavljen duhovni kontinuitet uređenja verskih poslova u BiH od strane reisa. Ovaj period je bio veoma bolan za muslimane u BiH jer su teško prihvatili činjenicu

221 Upravo zbog toga što u Osmanskoj državi sve proističe iz islama i nezamislivo je da neka posebna institucija brine o verskim pitanjima kad je sam sultan najviši autoritet u verskom i državnom smislu.

222 U Osmanskoj državi titulu halife je nosio sam sultan. Dakle, on je objedinjavao titule vrhovnog verskog poglavara svih muslimana sa titulom vrhovnog svetovnog poglavara države. Ovo nam jasno pokazuje koliko je u islamu neodvojiva vera i država. U stvarnosti je sve verske poslove vodio istanbulski muftija koji je imao zvanje šejhu-l-islama.

223 Menšura je ovlašćenje reisu da obavlja verske poslove i pravo da to ovlašćenje daje drugim licima. Sve do 1930. godine menšure su se izdavale u Istanbulu, dok se ove menšure od tada izdaju u Bosni i Hercegovini.

da se Osmanska država povlači sa ovih prostora kojima je vladala više vekova. Na njeno mesto došla je jedna hrišćanska država u kojoj su vladali potpuno drugačiji odnosi između države i verskih zajednica. Ovakvo stanje stvari se zadržalo sve do kraja Prvog svetskog rata kada na ovim prostorima nastaje nova država Kraljevina Srba, Hrvata i Slovenaca. Islamska zajednica koja je formirana u Kraljevini Srba, Hrvata i Slovenaca (SHS) bila je „najveća organizovana vjerska zajednica sunitskog učenja u Evropi”.²²⁴

U novoj državi se uspostavljaju i novi odnosi između Islamske zajednice i države. Kraljevina SHS je senžermenskim ugovorom preuzela određene obaveze prema pripadnicima muslimanske veroispovesti²²⁵. Takođe, u Kraljevini SHS samo je Islamska verska zajednica u BiH imala autonomiju u okviru koje je vodila svoje verske poslove samostalno, dok je verska organizacija muslimana u Srbiji i Crnoj Gori predstavljala deo državne uprave koja je rešavala neke bračne i imovinske probleme muslimana. Možemo reći da je za ovaj period karakteristično to da u novu državu ulaze i muslimani van Bosne i Hercegovine, što stvara dodatne probleme, jer je to rezultiralo postojanjem dva Ulema-medžlisa, jednog u Sarajevu a drugog u Skoplju. Tek oktobra 1936. godine donešen je novi Ustav Islamske verske zajednice (u daljem tekstu IVZ), kojim je ukinuto postojanje dva ulema-medžlisa i dva vakufsko-mearifska veća. Uspostavljen je jedan ulema-medžlis za celu teritoriju države i izabran je novi reis-ul-ulema.

Nakon Drugog svetskog rata formirana je nova država sa kojom je IVZ morala uspostaviti potpuno nove odnose u odnosu na one koji su postojali u Kraljevini SHS. Većinu vernika Islamske zajednice u SFR Jugoslaviji činili su muslimani „slovenskog porekla u BiH, Srbiji i Crnoj Gori i Albanci naseljeni na Kosovu i Metohiji, zapadnoj Makedoniji i delovima Crne Gore. Preostale su predstavljali islamizirani Romi disperzovani u centralnim i istočnim delovima države, Goranci slovenskog porekla u oblasti Gora, Torbeši u albanskom okruženju Makedonije i preostali etnički Turci u pojedinim enklavama Makedonije i Kosmeta... Zahvaljujući organizacijskom iskustvu, kvalitetnoj Gazi Husrevbegovoj medresi i kasnije osnovanom Islamskom teološkom fakultetu, Sarajevo se nametnulo kao neosporni duhovni centar u kome se angažovanjem realnih i odmerenih vrhovnih poglavara kreirala uravnotežena i multikonfesionalnom okruženju prihvatljiva politika.”²²⁶

---

224 Navedeno prema: Bajro Agović, *Džamije u Crnoj Gori*, Podgorica, 3M Makarije, Almanah, 2001, str. 7.

225 Ugovor o miru sa Austrijom sklopljen je u predgrađu Pariza Sen Žermenu, 10. septembra 1919. godine.

226 Dragan Novaković, „Islamska zajednica u funkciji ostvarivanja albanskih nacionalnih interesa”, *Politikologija religije*, br. 1, god. 2007, Beograd, str. 185–186. Dostupno i na sajtu

Odnos komunističke Jugoslavije prema IZ, prema istaknutom islamskom teologu Fikretu Karčiću, bio je u skladu sa marksističkom tezom o 'ekspropriaciji eksproprijatora'. U skladu sa tim, imovina verskih zajednica bila je objekt konfiskacije „zbog dva razloga: 1. zbog toga što su verske zajednice u pred-ratnoj Jugoslaviji bile važan privatni posednik i 2. zato što su bile okarakterisane kao opasan ideološki protivnik procesu izgradnje 'novog, hrabrog sveta'.²²⁷ Prema popisu iz 1953. godine, u tadašnjoj FNRJ bilo je 2.023.000 muslimana, 2200 verskih službenika i 1950 džamija.²²⁸

Organizacija IVZ je počivala na novom ustavu IVZ koji je donešen avgusta 1947. godine. U novoj državi bila je proklamovana sloboda savesti i veroispovesti, kao i odvojenosti vere od države pa je ovo uticalo i na način organizovanja IVZ. Ovaj ustav je nekoliko puta menjan (1949, 1950. i 1955), takođe, donešen je novi ustav 1969. godine, po kome se IVZ službeno naziva samo Islamska zajednica. Poslednja promena ustava Islamske zajednice dogodila se neposredno pre raspada SFRJ i građanskog rata i to aprila 1990. u Sarajevu.

Nakon građanskog rata u BiH formirana je nova država Bosna i Hercegovina. Delovanje IZ u novoj državi određeno je novim Ustavom Islamske zajednice, sa jedne strane, i Zakonom o slobodi vere i pravnom položaju crkava i verskih zajednica u BiH. Ustav IZ usvojio je Sabor IZ u BiH na zasjedanju održanom u Sarajevu novembra 1997. godine, dok je Zakon o verskim zajednicama od strane države usvojen na sednici Parlamenta skupštine BiH u januaru 2004. godine. Na osnovu ova dva akta deluje i funkcioniše IZ BiH.

U prvom članu Ustava IZ BiH stoji: „Islamska zajednica u Bosni i Hercegovini je jedna i jedinstvena zajednica muslimana u Bosni i Hercegovini, Bošnjaka izvan domovine i drugih muslimana koji je prihvataju kao svoju. Mešihat Islamske zajednice Sandžaka, Mešihat Islamske zajednice u Hrvatskoj i Mešihat Islamske zajednice u Sloveniji, sastavni su dio Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini.”²²⁹ Iz navedenog možemo da vidimo da je IZ BiH najvažnija i najznačajnija organizacija muslimana na prostoru BiH. Sa druge strane, sa Me-

---

http://www.politicsandreligionjournal.com/images/pdf_files/engleski/volume1_no1/Islamska_zajednica_u_funkciji_ostvarivanja_albanskih_nacionalnih_interesa.pdf (Pristupljeno 5. aprila 2012)

227 Navedeno prema: Dragan Novaković, "The financial position of the Islamic community and its religious officials in Socialist Yugoslavia", *Politics and religion Journal*, No. 2, vol. V, 2011, Belgrade, p. 239. Dostupno i na sajtu: http://www.politicsandreligionjournal.com/images/pdf_files/engleski/volume5_no2/dragan%20novakovic.pdf (Pristupljeno 22. aprila 2012)

228 Navedeno prema: Radmila Radić, *Država i verske zajednice 1945–1970, drugi deo 1954–1970*, Beograd, INIS, 2002, str. 574.

229 „Ustav Islamske zajednice”, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1997.

šihatima koje ima na prostoru susjednih država, Srbije, Hrvatske i Slovenije, IZ BiH je najznačajnija regionalna organizacija muslimana. Osnovni cilj koji ima jeste da radi na ostvarivanju interesa muslimana u BiH i susjednim državama u kojima ima svoje Mešihate.

Što se tiče same strukture organizacije, ona je sasvim precizno utvrđena sa jasnim nosiocima određenih nadležnosti i utvrđenim odnosima između njih. Polazeći od osnovnih jedinica strukture ka višim nivoima, organizacija Islamske zajednice BiH izgleda ovako: džemat, medžlis, muftija, Rijaset, reisu-l-ulema, Sabor islamske zajednice i Ustavni sud Islamske zajednice.

Džemat je tradicionalno osnovna i najmanja jedinica u strukturi Islamske zajednice i obično broji oko stotinu porodica na određenom području. Medžlis obuhvata najmanje sedam džemata koji čine jednu celinu. Muftija je glavni verski organ na području muftiluka.²³⁰ U BiH deluje devet muftija, dok van granica BiH deluju još trojica muftija i to u Novom Pazaru, Zagrebu i Ljubljani. Rijaset Islamske zajednice je najviši verski i administrativni organ u Islamskoj zajednici.²³¹ Na čelu rijaseta se nalazi reisu-l-ulema. Reisu-l-ulema je poglavar i vrhovni muftija IZ BiH.²³² Funkcija reisa je veoma važna i može se porediti sa funkcijom premijera u državama u kojima je sva izvršna vlast skoncentrisana u premijerovim rukama. Sabor Islamske zajednice je najviši predstavnički i zakonodavni organ Islamske zajednice.²³³ Sabor donosi ustav i druge propise kojim se uređuje delovanje Islamske zajednice. Ustavni sud Islamske zajednice je najviše telo za kontrolu ustavnosti u radu organa i ustanova Islamske zajednice.²³⁴

Sadašnji reis-ul-ulema IZ BiH je Mustafa Cerić.

ISLAMSKJE ZAJEDNICE U SRBIJI

Islam dolazi na prostore današnje Srbije uporedo sa Osmanskim osvajanjima i nakon vojnih pobeda nad srpskom vojskom u bitkama na Marici 1371. godine, Kosovu 1389. godine i, konačno, padom Smedereva 1459. godine, kada srpska država gubi samostalnost. Broj islamskih vernika se svakodnevno uvećavao i to na dva načina: a) doseljavanjem muslimanskog stanovništva zajedno sa Osmanskim osvajanjima i b) povećavanjem broja konvertita koji su prelazili sa pravoslavlja na islam. Ono što je bitno napomenuti jeste da su svi muslimani u

---

230 Ibidem, član 43.

231 Ibidem, član 49.

232 Ibidem, član 55.

233 Ibidem, član 62.

234 Ibidem, član 65.

tadašnjoj imperiji sačinjavali jednu versku grupu, *milet*, i to nezavisno od etničke pripadnosti. Nije bilo bitno da li ste Srbin, Bugarin, Hrvat ili Albanac – ako ste bili musliman imali ste ista prava i obaveze u bilo kom delu Osmanske imperije.

Kada se Srbija oslobađa Osmanske okupacije na njenoj teritoriji ostaje jedan broj muslimanskih vernika. Ustavom Knjaževstva Srbije iz 1835. godine regulisao se i njihov status i to članom 97 koji kaže da je omogućena „sloboda vjeroispovijesti i slobodno bogoslužjenje po sopstvenim obredima”²³⁵, a članom 98 utvrđuje se da „vjeroispovijesti koje nisu istočno pravoslavne crkve mogu funkcionisati po sopstvenim obredima”.²³⁶

Kao što se vidi, sve do Prvog svetskog rata islam je bio priznata religija ali nikada ravnopravna sa pravoslavnom, koja je prema „Ustavu Kraljevine Srbije” iz 1901. godine i članom 3. tog Ustava bila državna religija.²³⁷ Ali i pored toga, Islamska zajednica je „bila pod nadzorom države, država ju je materijalno pomagala i omogućavala održavanje veza s islamskim centrima izvan Srbije”.²³⁸ Nakon Prvog svetskog rata i stvaranja Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, stvaraju se dve Islamske zajednice na području Kraljevine, i to jedna koja je okupljala muslimane Bosne i Hercegovine, Hrvatske i Slovenije pod upravom reis-ul-uleme, čiji je centar bio u Sarajevu, i druga koja je okupljala muslimane Srbije i Crne Gore pod upravom vrhovnog muftije, čiji je centar bio u Beogradu.

Prvi Ustav IVZ Kraljevine Jugoslavije donet je 9. jula 1930. godine i ovim Ustavom IVZ je priznata kao ravnopravna sa ostalim verskim zajednicama. Nakon Drugog svetskog rata, Vrhovni vakufski sabor je doneo odluku 1947. godine da se stvori jedinstvena IVZ na celoj državnoj teritoriji, te su muslimani Srbije tako postali sastavni deo te organizacije. Takvo stanje stvari je trajalo sve do raspada SFRJ.

Danas, prema prvim rezultatima popisa stanovništva u Srbiji iz 2011. godine, broj stanovnika Srbije je 7.120.666.²³⁹ Kako podaci o veroispovesti stanovništva još nisu dostupni mi ćemo se koristiti podacima iz popisa 2002. godine.

235 Navedeno prema: Bajro Agović, *Džamije u Crnoj Gori*, Podgorica, 3M Makarije, Almanah, 2001, str. 8.

236 Ibidem.

237 „Ustav Kraljevine Srbije”, Državna štamparija Kraljevine Srbije, Beograd, 1901, dostupno na: <http://scc.digital.nb.rs/document/RA-ustav-1901> (Pristupljeno 23. aprila 2012)

238 Ivan Ceranić, *Konfesionalne zajednice u SFR Jugoslaviji*, u: *Vjerske zajednice u Jugoslaviji*, Zagreb: NIP Binoza, 7–44, str. 29.

239 „Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Republici Srbiji 2011”, Republički zavod za statistiku, Republika Srbija, prvi rezultati; pristup na internetu http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi_rezultati.pdf (Pristupljeno 23. aprila 2012)

Prema ovom popisu, broj vernika muslimanske veroispovesti (bez Kosova i Metohije) je 239.658.²⁴⁰ Kako je već navedeno, predmet ovog rada će biti samo IZ Srbije i IZ u Srbiji i njihov odnos prema IZ BiH.

Islamska zajednica Srbije

Mešihat IZ Srbije je osnovan u Nišu, 1994. godine, dakle nakon raspada Jugoslavije. On pokriva teritoriju Srbije, ali bez Kosova i Metohije. Ova zajednica danas obuhvata tri organizacione celine: Mešihat Srbijanski, Mešihat Sandžaka i Mešihat Preševski. Etnička struktura vernika IZ Srbije nije homogena i kao takva čini da IZS bude jedinstvena u celom svetu jer njen etnički sastav čine „pripadnici sedam nacionalnih manjina: 30% Bošnjaka, 18% Albanaca i 52% drugih (Roma, Aškalija, Goranaca, Egipćana i Turaka)”.²⁴¹

Sabor Islamske zajednice je 19. februara 2007. godine u Beogradu doneo odluku o formiranju Rijaset Islamske zajednice Srbije i usvojio Ustav.²⁴²

Smatramo da bi bilo veoma korisno navesti nekoliko članova ovog Ustava i to naročito čl. 3 koji kaže da IZ Srbije svoje šerijatsko-pravno utemeljenje crpi iz menšure Šejh-ul-islama i priznanja islama kao zakonite religije u Kneževini Srbiji rešenjem Državnog saveta Kneževine Srbije od 18. maja 1868. Ovim se vidi da IZ Srbije pretenduje da bude jedini predstavnik muslimana na teritoriji Srbije, što se jasno vidi iz članova 1. i 2, ali i da je nerazdvojivo vezana za deo islamskog ummeta, čl. 4.²⁴³ Na osnovu ovoga oni smatraju da su najstarija priznata islamska verska zajednica na ovim prostorima, čak starija i od IZ BiH koja je ovu mešuru dobila tek 14 godina kasnije, 1882.

Što se tiče same organizacione strukture IZ Srbije, generalno je preuzela strukturu jedinstvene IZ Jugoslavije. U skladu sa tim, osnovna organizaciona jedinica IZ Srbije je džemat – skup muslimana na jednom području koji obuhvata oko 200 domaćinstava i u njegovim okvirima se obavljaju verske obaveze i ostale verske dužnosti propisane Ustavom (čl. 28). Više džemata povezanih u jednu celinu čine medžlis (čl. 40). Vrhovni verski i administrativni organ na

---

240 Prema: <http://webzrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=164> (Pristupljeno 22. aprila 2012).

241 Navedeno prema rečima reisa IZ Srbije Adema Zilkića, dostupno na <http://www.mesihat-sandzaka.rs/vijesti/622-intervju-sa-reis-ul-ulemom-ademom-ef-zillicem.html> (Pristupljeno 24. aprila 2012)

242 „Ustav Islamske zajednice Srbije”, Rijaset Islamske zajednice Srbije, Beograd, 2007, navedeno prema: http://www.rijaset.rs/articles.php?article_id=1 (Pristupljeno 24. aprila 2012). Sajt verske zajednice <http://www.rijaset.rs/news.php> (Pristupljeno 24. aprila 2012)

243 Ibidem.

svome području jeste mešihat, čije područje određuje sabor. Na čelu mešihata je muftija, koji je glavni verski organ na području mešihata (čl. 50). Muftija može biti alim koji je stekao ugled svojim poznavanjem islama i svojim ponašanjem i ima najmanje 5 godina rada u IZ. Vrhovni poglavar IZ je reis-ul-ulema i on je na čelu Rijasetu IZ Srbije, koji pored njega broji još 14 članova (čl. 58 i čl. 64). Najviši zakonodavni i predstavnički organ predstavlja Vrhovni sabor (čl. 71), ali pored njega postoji i Ustavni sud IZ Srbije (čl. 74).²⁴⁴

Odluka o formiranju Rijasetu IZ Srbije je samo pogoršala odnose između Islamskih zajednica u Srbiji ali i prema IZ BiH.

Sadašnji reis-ul-ulema IZS je Adem Zilkić.

Islamska zajednica u Srbiji

Kako su stvarane zasebne IZ na razvalinama jedinstvene IZ Jugoslavije, javila se i ideja da se stvori samostalna Islamska zajednica na teritoriji Sandžaka.²⁴⁵ Ova ideja je realizovana na Osnivačkom zasjedanju Sabora IZ Sandžaka, održanog 30. oktobra 1993. godine.²⁴⁶ Iz 'Islamske zajednice Sandžaka' nastala je IZ u Srbiji odlukom na objediniteljskom Saboru od 27. marta 2007. godine u Novom Pazaru. Tada je usvojen i Ustav IZ u Srbiji²⁴⁷, prema kome se konstituiše Mešihat Islamske zajednice u Srbiji, a na osnovu IZ Sandžaka. Ovom Saboru je prisustvovao i reis-ul-ulema iz Sarajeva koji je tim činom dao legitimitet ovom događaju ali i dodatno zategao odnose sa Rijasetom IZ Srbije iz Beograda, koji ne priznaje odluke ovog Sabora.

Osnovna organizaciona jedinica je džemat i sastavljen je od 100 muslimanskih domaćinstava. Organi džemata su Skupština i džematski odbor. Viša organizaciona jedinica je medžlis, koji je sastavljen od najmanje 5 džemata. Više medžlisa formiraju muftijstvo. Mešihat IZ u Srbiji danas čine sledeće muftijstva: Muftijstvo sandžačko, Muftijstvo preševsko, Muftijstvo beogradsko i Muftijstvo

244 Ibidem.

245 Sandžak je teritorija koja je smeštena na jugu Srbije i graniči se sa Bosnom i Hercegovinom, Crnom Gorom i Albanijom. Ono što je bitno napomenuti jeste da ova teritorija geografski obuhvata i deo severa Crne Gore, ali ta teritorija je pod administrativnom upravom Islamske zajednice Crne Gore, koja je samostalna u svom radu.

246 Prema sajtu: http://mesihat.org/index.php?option=com_ezine&Itemid=780 (Pristupljeno 24. aprila 2012)

247 „Ustav Islamske zajednice u Srbiji”, Mešihat Islamske zajednice u Srbiji, Novi Pazar, 2007, navedeno prema: <http://www.islamskazajednica.org/download/ustav.pdf> (Pristupljeno 24. aprila 2012)

novosadsko.²⁴⁸ Muftija je glavni verski organ i njega na položaj svake četvrte godine potvrđuje Sabor. Sabor je najviši predstavnički i zakonodavni organ.

Glavni muftija IZ u Srbiji je Muamer Zukorlić.

ODNOS ISLAMSKJE ZAJEDNICE BIH I ISLAMSKIH ZAJEDNICA U SRBIJI

Odnosi između Islamske zajednice BiH i Islamskih zajednica u Srbiji su veoma složeni. Ova situacija je nastala kao posledica raspada jedinstvene IZ Jugoslavije koja je predstavljala „jedinственu i centralizovanu organizaciju čiji je položaj uređivan Ustavom kao osnovnim aktom”.²⁴⁹

Nakon raspada SFR Jugoslavije i stvaranja nezavisnih država raspala se i jedinstvena IZ, čije je sedište bilo u Sarajevu. U novonastalim državama stvorene su nove samostalne IZ, među kojima dominantnu poziciju ima IZ BiH. Njenu dominantnu poziciju obezbeđuje broj vernika ali i činjenica da je Sarajevo bilo centar jedinstvene IZ Jugoslavije. U skladu sa tim, IZ BiH nastoji da zadrži dominantan uticaj na novoformirane IZ u susednim državama. Ovakav stav IZ BiH je definisan čl. 1 Ustava, gde se navodi da je Mešihat Islamske zajednice Sandžaka, Mešihat Islamske zajednice u Hrvatskoj i Mešihat Islamske zajednice u Sloveniji sastavni i neodvojni deo IZ BiH.²⁵⁰ Samim tim, ova zajednica ima uticaja na vernike i u Hrvatskoj, Sloveniji i Srbiji. Ova činjenica ima značajne političke posledice, jer se na ovaj način otvara mogućnost da vrši uticaj na vernike muslimane u ovim državama i na taj način utiče na politička dešavanja u ovim državama.

Ovakva politika IZ BiH je ostavila različite posledice na formiranje i organizovanje IZ u susednim državama. Zbog malog broja vernika u Hrvatskoj i Sloveniji vernici muslimani su odlučili da ostanu u jedinstvu sa IZ BiH i da nju priznaju kao legitimnog naslednika jedinstvene IZ Jugoslavije. Sa druge strane, u Srbiji je, bez Kosova i Metohije, došlo do formiranja dve IZ koje imaju različite poglede i stavove prema ulozi IZ BiH. Sa jedne strane imamo IZ Srbije koja želi da bude samostalna i potpuno odvojena od IZ BiH. Sa druge strane

---

248 Navedeno prema: Miroljub Jevtić, *Politikologija religije*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, 2009, Beograd, str. 494.

249 Dragan Novaković, „Islamska zajednica u funkciji ostvarivanja albanskih nacionalnih interesa”, *Politikologija religije*, br. 1, god. 2007, Beograd, str. 185. Dostupno i na sajtu http://www.politicsandreligionjournal.com/images/pdf_files/engleski/volume1_no1/Islamska_zajednica_u_funkciji_ostvarivanja_albanskih_nacionalnih_interesa.pdf (Pristupljeno 15. aprila 2012)

250 „Ustav Islamske zajednice”, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1997.

imamo IZ u Srbiji koja podržava ulogu IZ BiH i sa kojom se nalazi u pravnom jedinstvu, prema Ustavu IZ BiH²⁵¹. Ovakav odnos prema politici IZ BiH prouzrokovao je veoma loše odnose među Islamskim zajednicama u Srbiji.

Do potpunog zaošttravanja odnosa došlo je 2007. godine kada je na Saboru dela muslimana sa područja Republike Srbije formirana IZ Srbije. Ova odluka je dobila negativan odjek u Sarajevu i Novom Pazaru, jer oni smatraju da je bila jednostran i nelegitiman akt. Sa druge strane, IZ Srbije smatra da je ona jedini legitimni predstavnik muslimana u Srbiji na osnovu, kako je već navedeno, menšure koju je dao šejh-ul-islam Osmanskog carstva i priznanja islama kao zakonite religije u Kneževini Srbiji rešenjem Državnog saveta Kneževine Srbije od 18. maja 1868. Oni smatraju da su se raspadom SFR Jugoslavije i jedinstvene IZ stekli uslovi da muslimani Srbije imaju svoju Islamsku zajednicu koja bi imala svoje sedište i centar u Beogradu, a ne u Sarajevu. Ovo je uticalo da samo nekoliko meseci kasnije IZ Sandžaka promeni ime u IZ u Srbiji i donese Ustav. Međutim, u suštini, oni i dalje priznaju Sarajevo kao svoj duhovni, kulturni, verski, obrazovni i politički centar. To potvrđuje i činjenica da je na činu formiranja IZ u Srbiji prisustvovao reis iz Sarajeva, koji je samim svojim prisustvom dao legitimitet tom događaju i potvrdio dobar odnos sa IZ u Srbiji. To je i osnovna razlika između ove dve IZ koje deluju u Srbiji, što utiče i na njihov različit odnos prema IZ BiH.

O tome kakav je odnos IZ BiH prema Islamskim zajednicama u Srbiji najbolje možemo videti iz izjava poglavara IZ BiH, reis-ul-uleme Mustafe Cerića. U maju 2009. godine, neposredno pred posetu Sandžaku, reis Cerić je izjavio da u Srbiji nema sukoba među muslimanima te da postoji samo jedna tradicionalna Islamska zajednica i da je to IZ u Srbiji, sa sedištem u Novom Pazaru. On je još poslao poruku Bošnjaka iz BiH: '... Bošnjacima u Srbiji, posebno u Sandžaku, da smo s njima i uz njih, da nisu ostavljeni, da smo jedan narod koji živi u dvije države, mi u Bosni oni u Srbiji'.²⁵² Da je odnos IZ BiH prema Islamskim zajednicama u Srbiji ostao isti navodimo reči reisa Cerića iz marta 2012. godine kada on kaže: „Prije svega ne postoje dvije islamske zajednice u Srbiji... U Srbiji postoji samo jedna legalna i legitimna Islamska zajednica sa sjedištem u Novom Pazaru, koja je po Ustavu sastavni i neodvojivi dio Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini. Sve izvan toga je nelegalno i nelegitimno. Prema tome, pokušaj Beograda da muslimanima u Srbiji nametne svoju poslušnu

251 Ibidem.

252 Navedeno prema: http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=6547:u-srbiji-postoji-samo-jedna-islamska-zajednica&catid=205:intervjui-kat&Itemid=460 (Pristupljeno 20. maj 2012)

i podaničku „ahmediju” unaprijed je osuđen na poraz”.²⁵³ Iz ovoga se jasno vidi da IZ BiH uopšte ne priznaje IZ Srbije i da je vidi kao političku tvorevinu vlasti u Beogradu.

Ono što je veoma bitno jeste stav reisa Cerića oko organizovanja Islamske zajednice u Srbiji nakon raspada SFRJ. On tvrdi da se „podrazumijevalo da Bošnjaci u Srbiji budu sastavni dio BiH u smislu etničkog, nacionalnog i vjerskog identiteta... To se podrazumijevalo, kao što se podrazumijeva da je pravoslavna crkva u BiH sastavni dio Srpske pravoslavne crkve na Balkanu, posebno u Srbiji, i nama u Sarajevu nikada nije padalo na pamet da sugerišemo kako bi ona trebalo da se odredi prema Svetom Sinodu u Beogradu”.²⁵⁴

Što se tiče same podele i sukoba Islamskih zajednica u Srbiji, reis Cerić smatra da je za to direktno odgovorna vlast u Beogradu koja je registrovala još jednu Islamsku zajednicu i na taj način postala najodgovornija za postojeće sukobe Islamskih zajednica u Srbiji. U skladu sa tim, IZ BiH gleda na IZ Srbije kao na veštačku tvorevinu. Na potpuno suprotnoj poziciji stoji reis IZ Srbije Adem Zilkic koji na to odgovara: „Opšte je poznato da u Srbiji postoji samo Islamska zajednica Srbije sa kontinuitetom iz 1868. Ako se već govori o neakvoj veštačkoj tvorevini, onda je to sigurno IZ na čijem čelu je Muamer Zukorlić. Ta Islamska zajednica nije utemeljena u pravnom sistemu ove države.”²⁵⁵

Situaciju dodatno komplikuje skorašnja inicijativa Turske oko ujedinjavanja Islamskih zajednica na teritoriji Srbije. Iako sa jedne strane gledana kao mešanje u unutrašnje poslove Srbije, ova inicijativa bi mogla da donese jedan novi trend u Srbiji i prekine sukob koji postoji oko organizovanja verskog života muslimana u Srbiji. Takođe, generalan stav muslimanskih vernika jeste da Srbija treba da ima jednu IZ, ali se razlikuju u tome gde bi trebalo da bude njen centar, Beograd, Novi Pazar ili čak Sarajevo? Ujedinjenje svih muslimana Srbije u jednu zajednicu jeste bila osnovna ideja Islamske zajednice Turske (u daljem tekstu IZ Turske) i šefa turske diplomatije Ahmeta Davutoglua.²⁵⁶ Iako je najavljivano

---

253 Navedeno prema: http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=13924:nakon-etnickog-sada-imamo-tendenciju-vjerskog-ciscenja&catid=205:intervjuikat&Itemid=460 (Pristupljeno 20. maj 2012)

254 Ibidem.

255 Navedeno prema: <http://www.sandzaknews.com/vijesti/politika/4464-%D0%90d%D0%B5m-zilkic-zuk%D0%BErlic-%D1%98%D0%B5-umesan-u-kriminal-.html> (Pristupljeno 20. maj 2012)

256 Oko uticaja religije na politički sistem Turske videti više u: Fatma Sundal, "What has happened in AKP years in Turkey: The condition of Islamism, Turkish Islam synthesis and Islamist violence", *Politics and religion Journal*, No. 1, Vol. 2, Spring 2008, Belgrade. Dostupno na sajtu: www.politicsandreligionjournal.com/images/pdf_files/engleski/volume2_no1/01_fatma_sundal.pdf (Pristupljeno 22. aprila 2012)

da će rešenje biti dobro za obe strane, ipak je došlo do problema. Naime, taj plan se zasniva na tome da se „postojeći rijaset u Srbiji ukine i formira mešihat, koji bi u potpunosti bio podređen Islamskoj zajednici u BiH, odnosno reisu Mustafi Ceriću. Njegovo sedište bi bilo u Novom Pazaru.”²⁵⁷ Ovaj predlog nije dobro prihvaćen u Rijasetu IZ Srbije u Beogradu ali ni kod zvaničnika Srbije jer oni smatraju da Srbija „treba da ima nezavisan rijaset, čije bi sedište bilo u prestonici”.²⁵⁸ Tako da smatramo da ujedinjenje IZ Srbije, na osnovama koje predlaže Turska, nije moguće u skorijoj budućnosti jer su protiv njega i IZ Srbije, ali i zvanični Beograd. Ono što je bitno napomenuti jeste da u celoj priči oko ujedinjavanja Islamskih zajednica u Srbiji postoji barem pet aktera. To su: IZ Srbije, IZ u Srbiji, IZ BiH, IZ Turske i zvanični Beograd. Svih pet aktera se slažu da Srbiji treba jedna, jedinstvena i funkcionalna Islamska zajednica, ali se ne slažu oko rešenja koje bi se sprovelo u delo. Pozicije na kojima pomenuti akteri stoje mogu se okarakterisati na sledeći način: na jednoj strani stoje IZ Turske i IZ BiH koje apsolutno podržavaju pripadnici IZ u Srbiji²⁵⁹ ali sa druge strane jesu IZ Srbije i zvanični Beograd kojima je bliža ideja o nezavisnoj IZ Srbije koja nije podređena IZ u BiH. Oko uloge Turske većina se slaže da ona treba da ima ulogu u procesu pomirenja zbog istorijske vezanosti za ove teritorije. Razlog više zbog čega zvanični Beograd daje podršku ovom sporazumu i turskom angažmanu jeste i uveravanje IZ Turske da će se „objedinjena islamska zajednica u Srbiji isključivo i jedino baviti pitanjima verskih prava poštujući Ustav i zakone Srbije, integritet i suverenitet zemlje u kojoj deluje”.²⁶⁰

Prikazivanjem odnosa između IZ BiH i IZ Srbije i IZ u Srbiji pokazali smo kako su verske zajednice neodvojivo vezane za politiku, te da se preko njih mogu ostvarivati politički interesi. Upravo iz tog razloga možemo razumeti podršku koju zvanični Beograd daje IZ Srbije, jer bi preko nje mogao da vrši uticaj na stanovništvo Srbije muslimanske veroispovesti. Sa druge strane, u skladu sa težnjama Turske da povrati primat i politički uticaj nad državama na Balkanskom poluostrvu, možemo razumeti podršku koju daju, prvo, IZ BiH a onda preko nje, a i direktno, IZ u Srbiji.

257 Navedeno prema: <http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.290.html:353423-Srbija-need-mesihat-umesto-rijaseta> (Pristupljeno 22. aprila 2012)

258 Ibidem.

259 Predstavnik IZ u Srbiji kaže: „Sve na šta potpis stave dva vrhovna verska autoriteta, Turske i BiH, mi ćemo u potpunosti podržati.” Navedeno prema http://www.slobodnaevropa.org/content/hoce_li_se_ujediniti_islamske_zajednice_u_srbiji_/24363562.html (Pristupljeno 22. aprila 2012)

260 Reči Rasima Ljajića, ministra rada i socijalne politike u Vladi Republike Srbije, citirano <http://www.vesti011.com/2011/10/turski-plan-za-islamske-zajednice/> (Pristupljeno 22. aprila 2012)

ZAKLJUČAK

Nakon raspada SFRJ i jedinstvene IZ, novonastale Islamske zajednice u nezavisnim republikama nastojale su da iskoriste situaciju i da ispune svoje interese koji su često bili zamaskirani interesima vernika koje predstavljaju. Sve ove zajednice teže da imaju što veći uticaj i samostalnost u radu.

U Srbiji su stvorene dve IZ među kojima su veoma loši odnosi, zbog toga što smatraju da su one jedini legitimni predstavnik muslimana Srbije. Situaciju dodatno komplikuje uloga dominantne IZ BiH koja ne samo što daje podršku IZ u Srbiji, čime ojačava njenu poziciju, već ovu zajednicu smatra svojim sastavnim delom. Ovakvom politikom zaoštrava svoje odnose sa IZ Srbije. Osnovna tačka sporenja jeste u tome gde treba da bude duhovni, obrazovni, kulturni i politički centar muslimana u Srbiji. S jedne strane, IZ Srbije smatra da Beograd, kao centar države i glavni grad, treba da bude i centar muslimana Srbije. Ali, sa druge strane, IZ u Srbiji se ne slaže sa tim i smatra da Novi Pazar treba da bude centar muslimanskog organizovanja u Srbiji. Opravdanje za ovaj stav oni nalaze u tome da je najveći broj muslimana skoncentrisan na teritoriji Raške oblasti, odnosno Sandžaka, čiji je centar Novi Pazar. Još jedna velika razlika između IZ Srbije tiče se uloge Sarajeva i IZ BiH i njenog uticaja na život muslimana u Srbiji. Razlika se ogleda u tome što, iako obe priznaju Sarajevo za duhovni centar, IZ Srbije želi da ima autonomiju u svom radu i da bude samostalna, dok IZ u Srbiji priznaje apsolutni autoritet Sarajevu, kao administrativnom, političkom, kulturnom i duhovnom centru muslimana sa ovih prostora. Ova razlika se ispoljava na taj način što IZ Srbije ima izabranog reis-ul-ulemu kao svog vrhovnog poglavara i na ovaj način se stavlja u istu ravan i sebe doživljava kao ravnopravnu sa IZ BiH koja takođe na čelu ima reisa. Sa druge strane, na čelu IZ u Srbiji je muftija koji priznaje vlast reisa iz Sarajeva.

IZ BiH je veoma značajna organizacija koja ima ključnu ulogu u procesima formiranja i funkcionisanja IZ na teritoriji bivše SFRJ. To se najbolje vidi na primeru formiranja IZ Crne Gore u nezavisnoj Crnoj Gori. Dok je na ovaj proces posmatrala na taj način da je u samostalnoj Crnoj Gori potrebno da postoji autonomna IZ, sasvim se drugačije ponašala u slučaju formiranja IZ u Srbiji. S jedne strane, dala je apsolutnu podršku IZ u Srbiji, sa kojom je u pravnom jedinstvu, dok je na proces formiranja IZ Srbije gledala kao na napad i žestoko mu se suprotstavila.

Koristeći IZ u Srbiji IZ BiH je izuzetno važan, ne samo religijski, već i politički faktor na ovim prostorima. Ovo se najbolje može videti iz podrške reisa IZ BiH Mustafe Cerića kandidaturi muftije IZ u Srbiji Muamera Zukorlića na predstojećim izborima za predsednika Republike Srbije.

Situacija oko IZ u Srbiji je uticala na to da se i IZ Turske angažuje po tom pitanju. Kako je jedinstvena IZ u Srbiji u interesu svih subjekata upletenih u ovaj proces, IZ Turske koristi svoj autoritet da se dođe do rešenja koje bi bilo

prihvatljivo za sve. Međutim, ona je bliža pozicijama IZ BiH i IZ u Srbiji, ali to se ne slaže sa interesima zvanične Srbije i IZ Srbije. Predviđanja autora ovog članka jesu da će se loši odnosi između Islamskih zajednica u Srbiji i dalje nastaviti i da će trebati mnogo vremena i dobre volje na obe strane da se ostvari napredak u približavanju ovih zajednica i stvaranje jedinstvene IZ Srbije, što bi, u svakom slučaju, bilo pozitivno pre svega za same muslimane koji žive u Srbiji, ali i za sve građane Republike Srbije.

LITERATURA

- Agović Bajro, *Džamije u Crnoj Gori*, 3M Makarije, Almanah, Podgorica, 2001.
- Ceranić Ivan, „Konfesionalne zajednice u SFR Jugoslaviji”, *Vjerske zajednice u Jugoslaviji*, NIP Binoza, Zagreb, 1970, str. 7–44.
- Jevtić Miroljub, „Political science and religion”, *Politics and religion Journal*, No. 1, Vol. 1, 2007, p. 59–69.
- Jevtić Miroljub, *Politikologija religije*, Centar za proučavanje religije i versku toleranciju, Beograd, 2009.
- Novaković Dragan, „Islamska zajednica na jugoslovenskim prostorima i ustavni i pravni propisi u okviru kojih je delovala”, *Religija – crkva – nacija*, JUNIR, Niš, 1996, str. 161–172.
- Novaković Dragan, „Islamska zajednica u funkciji ostvarivanja albanskih nacionalnih interesa”, *Politikologija religije*, br. 1, iz. 1, 2007, str. 173–188.
- Novaković Dragan, „Organizacija i položaj Islamske verske zajednice u Kraljevini Jugoslaviji”, *Teme, časopis za društvenu teoriju i praksu*, vol. 27, br. 3, 2003, str. 451–474.
- Novaković Dragan, „The financial position of the Islamic community and its religious officials in Socialist Yugoslavia”, *Politics and religion Journal*, No. 2, Vol. V, 2011, p. 233–259.
- „Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u 2002. Stanovništvo”, Republički zavod za statistiku, Republika Srbija, Beograd, 2003, Internet: <http://webrzs.stat.gov.rs/WebSite/Public/PageView.aspx?pKey=164> (Pristupljeno 22. aprila 2012).
- „Popis stanovništva, domaćinstava i stanova u Republici Srbiji”, Republički zavod za statistiku, Republika Srbija, Beograd, 2011, Internet: http://media.popis2011.stat.rs/2011/prvi_rezultati.pdf (Pristupljeno 23. aprila 2012)
- Radić Radmila, *Država i verske zajednice 1945–1970, drugi deo 1954–1970*, INIS, Beograd, 2002.
- Sundal Fatma, „What has happened in AKP years in Turkey: The condition of Islamism, Turkish Islam synthesis and Islamist violence”, *Politics and religion Journal*, No. 1, Vol. 2, 2008, p. 13–29.
- „Ustav Islamske zajednice”, Rijaset Islamske zajednice u Bosni i Hercegovini, Sarajevo, 1997.
- „Ustav Islamske zajednice Srbije”, Rijaset Islamske zajednice Srbije, Beograd, 2007, Internet: http://www.rijaset.rs/articles.php?article_id=1 (Pristupljeno 24. aprila 2012)

„Ustav Islamske zajednice u Srbiji”, Mešihat Islamske zajednice u Srbiji, Novi Pazar, 2007, Internet: <http://www.islamskazajednica.org/download/ustav.pdf> (Pristupljeno 24. aprila 2012)

„Ustav Kraljevine Srbije”, Državna štamparija Kraljevine Srbije, Beograd, 1901, Internet izvor: <http://scc.digital.nb.rs/document/RA-ustav-1901> (Pristupljeno 23. aprila 2012)

ELEKTRONSKI IZVORI

http://mesihat.org/index.php?option=com_ezine&Itemid=780, (Pristupljeno 24. aprila 2012).

<http://www.mesihatsandzaka.rs/vijesti/622-intervju-sa-reis-ul-ulemom-ademom-ef-zil-kicem.html>, (Pristupljeno 24. aprila 2012).

<http://www.novosti.rs/vesti/naslovna/aktuelno.290.html:353423-Srbija-nece-mesihat-umesto-rijaseta>, (Pristupljeno 22. aprila 2012).

http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=13924:nakon-etnickog-sada-imamo-tendenciju-vjerskog-ciscenja&catid=205:intervjuikat&Itemid=460, (Pristupljeno 20. maj 2012).

http://www.rijaset.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=6547:u-srbiji-postoji-samo-jedna-ismalska-zajednica&catid=205:intervjuikat&Itemid=460, (Pristupljeno 20. maj 2012).

<http://www.sandzaknews.com/vijesti/politika/4464-%D0%90%D0%B5m-zilki:-zuk%D0%BErlic-%D1%98%D0%B5-umesan-u-kriminal-.html>, (pristupljeno 20. maj 2012).

http://www.slobodnaevropa.org/content/hoce_li_se_ujediniti_islamske_zajednice_u_srbiji_/24363562.html, (Pristupljeno 22. aprila 2012).

<http://www.vesti011.com/2011/10/turski-plan-za-islamske-zajednice/>, (Pristupljeno 22. aprila 2012).

Velizar Antić
Marko Veković

Relationship between Islamic Community of BiH and Islamic Communities in Serbia

Abstract

Within this work authors argues that religion and religious communities are strengthening their position in social and political life. Parallel

to the process of SFR Yugoslavia disintegration and formation of new states was the process of reintegration of Islamic community and formation of independent Islamic communities within new sovereign states. Islamic communities are considered as one of the most important religious communities made after the Yugoslavia downfall. Since in Serbia there is more than one Islamic community within this work we will show relations between them. In addition, the situation is even more complicated due to the fact that Islamic communities in Serbia have different relations towards Islamic community of Bosnia and Herzegovina. These relationships are the central point of this paper as well as political consequences that are produced from it.

Key words: Islamic community of Bosnia and Herzegovina, Islamic community of Serbia, Islamic community in Serbia, Yugoslavia, Islam, Muslims, religion.